

VLOGA MRTVIH V ŽIVLJENJU POSAMEZNIKOV V SODOBNI DRUŽBI

Mednarodna konferenca Delovanje mrtvih v življenju posameznikov: Razlogi, sprožilci in konteksti, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2.–4. julij 2025

V okviru ERC projekta DEAGENCY je na drugi mednarodni interdisciplinarni konferenci z naslovom *The Agency of the Dead in the Lives of Individuals: Reasons, Triggers, and Contexts* (Delovanje mrtvih v življenju posameznikov: Razlogi, sprožilci in konteksti) sodelovalo 39 nastopajočih iz 24 držav. Raziskovalke in raziskovalci so se osredotočali na različne vloge in vplive mrtvih na življenja posameznikov ter načine, kako se odnosi med živimi in mrtvimi odražajo v različnih kulturnih, družbenih in zgodovinskih kontekstih.

Konferenca je temeljila na spoznanju, da mrtvi v sodobni zahodni družbi kljub prevladujoči ontologiji, ki zanika odnose med živimi in mrtvimi, niso izključeni iz vsakdanjega življenja posameznikov, temveč se njihovo delovanje manifestira v različnih oblikah. Razprave so pokazale, da je pri interakcijah med živimi in mrtvimi poleg tradicionalnih treba upoštevati tudi nove okoliščine, ki jih oblikujejo sodobne tehnologije in digitalne platforme. Poseben doprinos konference je bil, da delovanja mrtvih ni omejila na simbolne izraze družbenih procesov, temveč jih je obravnavala kot pomembne izkušnje v posameznikovem vsakdanjem življenju.

Dogodek je Terry Gunnell, profesor Univerze na Islandiji, odprl s plenarnim predavanjem *The Revenge of the Rejected: The Rise, Fall and Background Context of Icelandic Beliefs in Family Ghosts* (Maščevanje zavrnjenih: Vzpon, padec in kontekst ozadja islandskega verovanja v družinske duhove), v katerem je predstavil razloge, zakaj

v islandski družbi kljub družbenim spremembam še vedno vztrajajo povedke o družinskih duhovih. Francisco José Ferrándiz iz Španskega nacionalnega raziskovalnega sveta je v drugem plenarnem predavanju z naslovom *Cuelgamuros: The Decline of a Dictatorial Funerary Project* (Zaton diktatorskega pogrebne projekta) paradoks španske nekropolitike predstavil s primerom spomenika Cuelgamuros, ki ustvarja napetost med spominom na žrtve in povečevanjem fašizma.

Vsebinsko pestra tridnevna konferenca je ponudila številne v več tematskih sklopov razporejene prispevke. Prvi z naslovom *Personal Experience Narratives in Vernacular Religious Framework I.* (Osebnе izkustvene pripovedi v okviru vernakularne religije I.) je združeval tematike, ki so v različnih kulturnih kontekstih obravnavale osebne pripovedi in lokalna verovanja o mrtvih; te so razkrile številne interpretacije posmrtnе navzočnosti. Prispevek Ûla Valka je npr. pokazal različne načine osmišljanja osebnih izkušenj estonskih študentov z umrlimi, Tina Ivnik je predstavila, kako sledilci alternativne spiritualnosti v Bosni in Hercegovini z idejami o reinkarnaciji oblikujejo svoje sprejemanje delovanja mrtvih. Predstavitev Vita Carrassija je poslušalce seznanila z južnoitalijansko ljudsko tradicijo srečanj z mrtvimi in njeno prisotnostjo v sodobni družbi.

V drugem delu sklopa so Radvilė Racėnaitė, Yseult de Blécourt in Jūratė Šlekonytė prikazali različne načine stikov z mrtvimi, od izkušenj med pandemijo in nizozemskih pripovedi o duhovih do osebnih mističnih izkušenj, ki poudarjajo pomen tradicije, lokalnih pripovedi in osebnih doživetij. V tematskem sklopu *Dreamscapes* (Sanjske krajine) je Karina Koski sanje predstavila kot način nadaljevanja problematičnih življenjskih odnosov tudi po smrti, medtem ko je Lina Būgienė pokazala, kako sanjske pripovedi legitimirajo delovanje mrtvih v posameznikovem življenju.

Sklop *Mass Graves* (Množična grobišča) je s prispevkoma Jake Repiča in Petre Hamer na primeru Slovenije in Bosne in Hercegovine obravnaval vpliv materialnosti množičnih grobišč in spominskih praks na odnose med živimi in mrtvimi ter oblikovanje čustvenih, moralnih in družbenih odzivov. Charles Oscar Warner III, Yordanka Dimcheva in Lisa McLean so v prvem delu sklopa *Violence & Personal Grief and Memory I.* (Nasilje & žalovanje in spomin I.) obravnavali vpliv različnih izgub tako v vojnah, terorističnih napadih kot prisilnih izginotjih na življenja preživelih in načine ohranjanja vezi z mrtvimi. V drugem delu omenjenega sklo-

Plenarno predavanje Terryja Gunnella (foto: Deagency, 2. 7. 2025).

* Robin Tigran Keršmanc, mag. etnologije in kulturne antropologije, raziskovalec na ERC projektu Deagency (№ 101095729), Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; robin.tigran.kersmanc@ff.uni-lj.si.

pa sta se Caitlin R. Kight in Marie Anne Clancy osredotočili na ustvarjalne prakse, ki razkrivajo delovanje mrtvih v umetniškem izražanju posameznikov. Felicity Wood je predstavila paradoks prisotnosti mrtvih ob hkratni odsotnosti njihovega delovanja v forenzičnih in sodnih procesih.

Sklop *Materiality and the Dead* (Materialnost in mrtvi) je ponudil vpogled v različne oblike razumevanja smrti in spomina. Nihad Dostović je npr. v svojem prispevku pokazal, kako so si posamezniki v 17. stoletju v Bosni z denarnimi zapuščinami in verskimi praksami poskušali zagotoviti družbeno nesmrtnost. Manolis G. Varvounis in Nadia Macha-Bizoumi sta grške pogrebne službe analizirala kot del industrije smrti, ki oblikuje urbane prakse upravljanja s smrtjo. V tematskem sklopu *Spaces for the Dead* (Prostori za mrtve) je Mirjam Mencej mrtve obravnavala kot akterje spreminjajoče se moralnosti v okviru spremenjenih prostorskih in socialnih praks na bosanskem podežlju. Simona Kuntarič Zupanc je pokopališča predstavila kot dinamične prostore odnosov med živimi in mrtvimi, kjer ti s svojo prisotnostjo soustvarjajo krajino. Kirsten Marie Raahauge pa je na primeru danskih hiš, za katere velja, da v njih straši, pokazala, kako posamezniki in antropologi osmišljajo težko ubesedljive nevidne občutke ter nerazumljive izkušnje.

Sklop *New Technologies* (Nove tehnologije) je obravnaval rituale, medije in digitalne tehnologije, ki omogočajo stike z mrtvimi in njihovo kontinuirano delovanje. Veenat Aro-ra je predstavila, kako hinduistične tradicionalne ritualne prakse omogočajo stalno interakcijo z umrlimi. Prispevka Lauren Grace Fadiman in Aljaža Mesnerja sta pokazala vpliv sodobne tehnologije na delovanje mrtvih ter omogočanje različnih načinov stikov med živimi in mrtvimi. V sklopu *Interactions with the Dead in the Context of New Spiritualities* (Interakcije z mrtvimi v kontekstu novih duhovnosti) je Tatiana Bužeková poudarila, da posamezniki, ki prakticirajo alternativne duhovne prakse, delovanje mrtvih doživljajo s pomočjo koncepta duhovne energije. Tomaž Simetinger se je na primeru sodobne slikarke osredotočil na ritualiziran proces slikanja kot obliko komunikacije z mrtvimi, Emese Ilyefalvi pa je ugotavljala, da redni obiski vedeževalcev in medijev ljudem omogočajo vzpostavitev stalnega stika z mrtvimi.

V sklopu *Funerary Rituals* (Pogrebni rituali) so Danijela Jerotijević, Jennifer Amy Riley in Asli Zengin poudarili, da pogrebne prakse – od sodelovanja skupnosti, izbire osebnih predmetov in grobovih do telesne nege – omogočajo kompleksno delovanje mrtvih, ohranjanje vezi med živimi in mrtvimi ter razkrivajo moralne, socialne in čutne dimenzije skrbi za umrle. V sklopu *Commemorative Rituals* (Spominski rituali) je Michal Uhrin na primeru slovaških verskih praznikov in obredov pokazal, kako rituali članom skupno-

Predavanje Radvilė Racėnaitė (foto: Deagency, 2. 7. 2025).

sti zagotavljajo določeno stabilnost pri spominjanju na mrtve. Prispevka Evy Johanne Håland in Alene Leshkevich sta se osredotočila na grške in beloruske spominske prakse – od darovanja hrane na grobovih do različnih obredov – kot ključne za ohranjanje vezi z mrtvimi ter odsev družbenih norm, dolžnosti in kulturnih vrednot.

V sklopu *Connections through Properties of the Dead* (Povezave z mrtvimi skozi njihovo lastnino) je Ágnes Hesz materialno lastnino obravnavala kot sredstvo ohranjanja vezi med živimi in mrtvimi. Predstavitev Jonathana Laszla Marka pa se je osredotočila na to, kako transplantirani organi ustvarjajo identitetne povezave med prejemniki in umrlimi donatorji.

Konferenca je ponudila poglobljen vpogled v raznolikost načinov, s katerimi mrtvi še vedno delujejo v življenju posameznikov in skupnosti – od osebnih izkušenj, lokalnih verovanj, sanj, ritualov, medijev, novih tehnologij, množičnih grobišč in materialnosti do pravnih praks. Številni tako metodološko kot teoretsko različni prispevki so pokazali, da mrtvi niso zgolj pasivni subjekti spominjanja, temveč pomembni akterji, ki sooblikujejo družbene odnose, vrednote, politične resničnosti in vsakdanje življenje posameznikov v sodobni zahodni družbi.